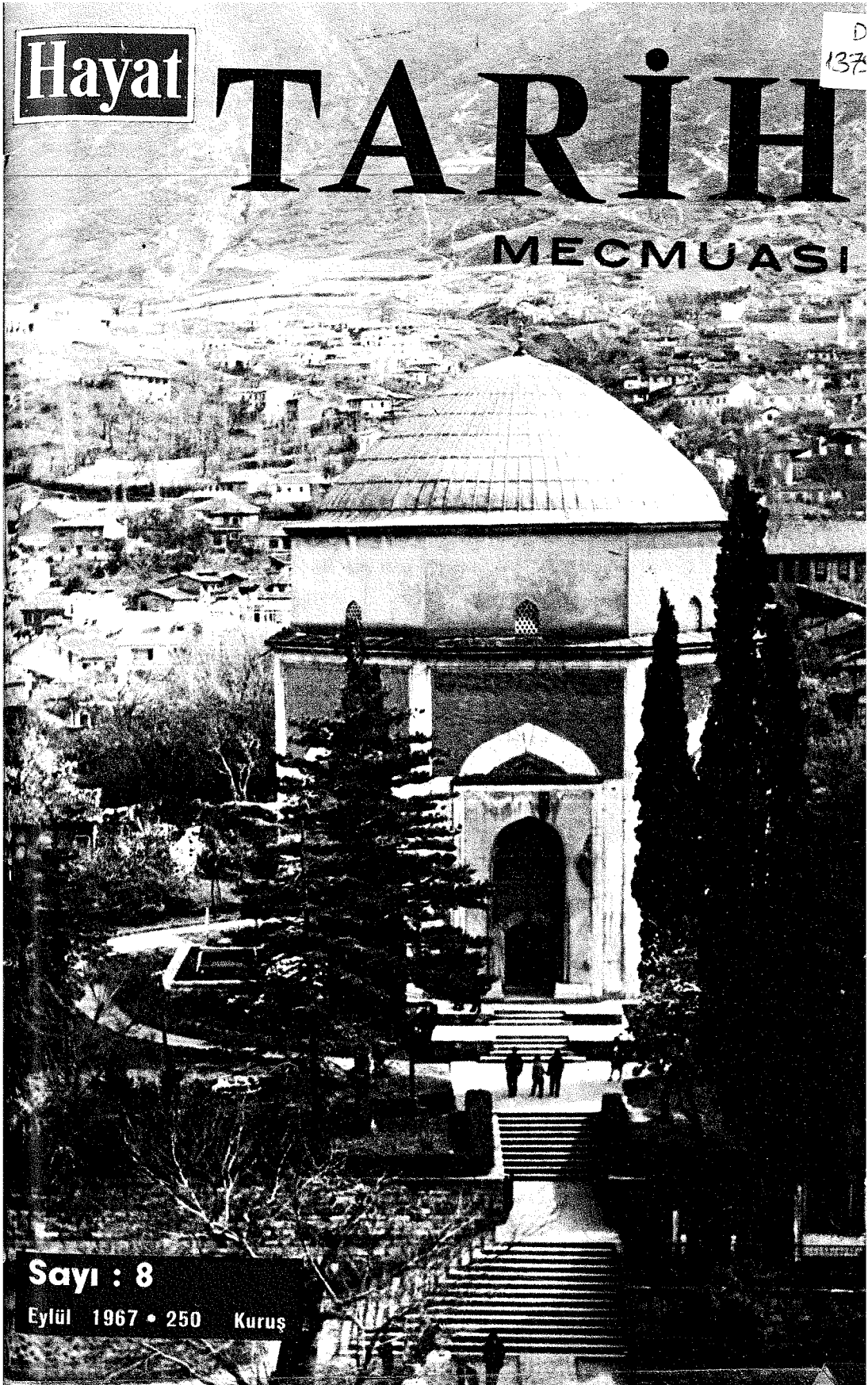

Hayat

TARİH

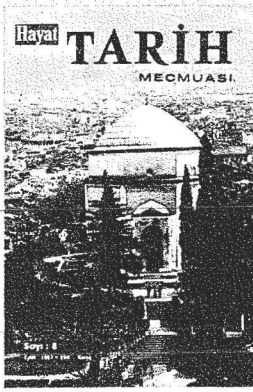
MECMUASI

D
137

Sayı : 8

Eylül 1967 • 250 Kuruş

Bursa'da Yeşil Türbe
(Fotoğraf: Dikmen Diköz)

Hayat TARİH MECMUASI

Bu sayıda neler var

Atlas Okyanusu'nda Türkler	4
İlk Türk - Bolşevik Münasebetleri	7
Gök Türk Çağı Medeniyeti	12
İslâm'da Resim Sanatı	16
Günümüzde Arap Devletleri	21
Bağdad Fâtihî: IV. Murad	23
Rodos	26
Tarihe Akan Bir Ay	34
Türk İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi	35
Mussolini'nin Akıbeti	39
İyi Kalbli Dr. Guillotin	46
Resimlerle Eski İstanbul	50
Bir Yedek Subayın Hatıraları	53
İsmi Taşıdığımız İnsanların Hikâyesi	58
Çizgilerle Tarih	60
Kitaplar Arasında	62
Tarih Postası	64
Vilâyetlerimizin Tarihi	
Nevşehir	65
Bingöl	70
Bursa	74
Malatya	86
Kırklareli	92

Hayat **TARİH**
MECMUASI

Aylık Kültür
Mecmuası

1 Eylül 1967 Yılı: 3 Cilt: 2
Sayı: 8 Sıra: 32

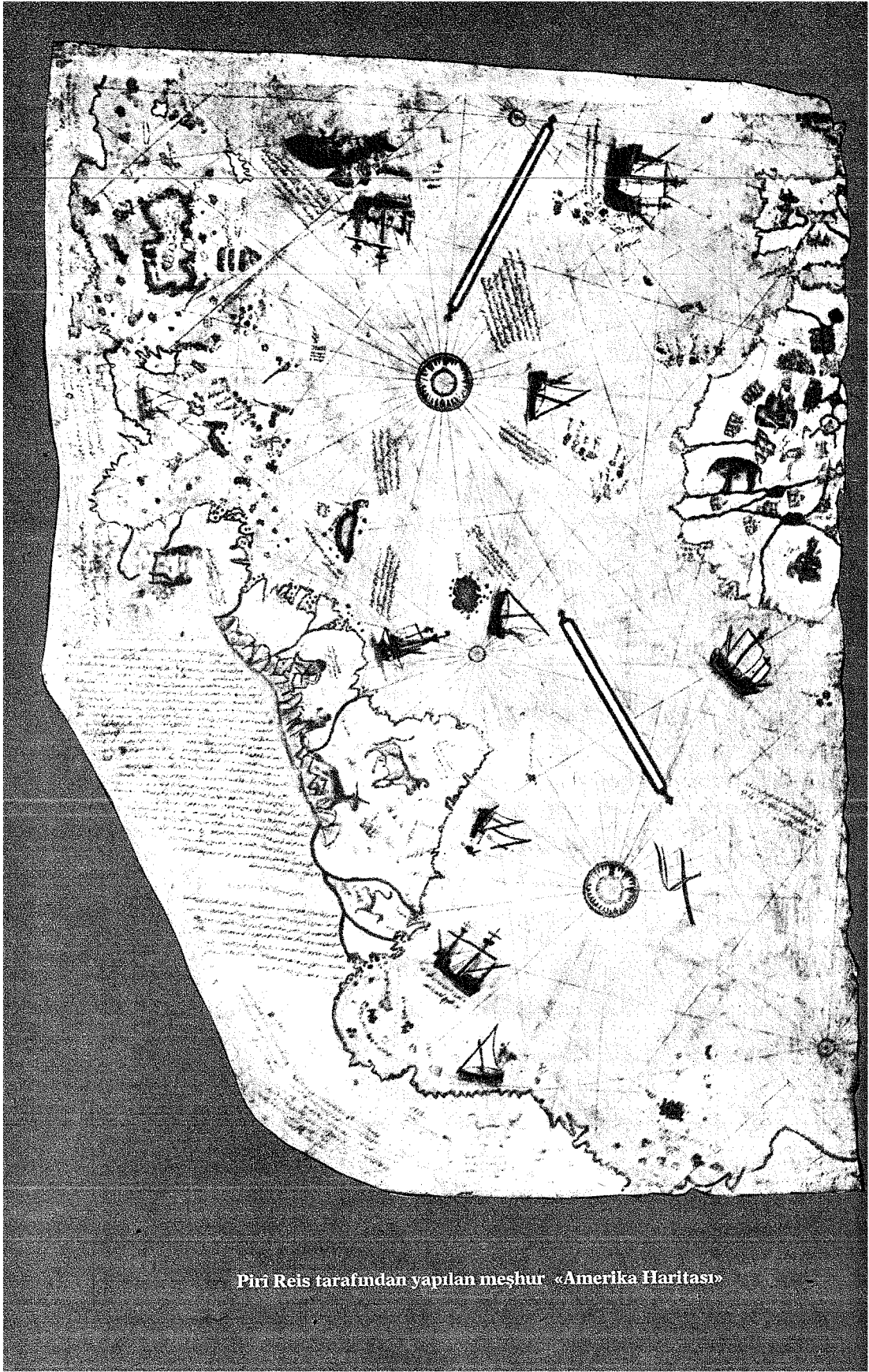
İMTİYAZ SAHİBİ:
Şevket RADO

NEŞRİYAT MÜDÜRÜ:
Yılmaz ÖZTUNA

MESUL
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ:
Orhan Ş. YÜKSEL

BASILDIĞI YER:
Tifdruk Matbaacılık Sanayii
A. Ş. Basımevi - Divanyolu
Türbedar Sok. No: 22 İstanbul
TEL: 27 95 10 (5 hat)

ABONE:
Bateş Bayilik Teşkilâtı, Ca
ğaloğlu-İstanbul TEL: 27 12 07

Piri Reis tarafından yapılan meşhur «Amerika Haritası»

ATLAS OKYANUSU'NDA TÜRKLER

Yazan : Yılmaz Öztuna

XVI. YÜZYILDA Osmanlı Türkleri'nin Akdeniz'i ve Akdeniz'e bağlı denizleri âdeta bir «Türk gölü» haline getirdiklerini herkes bilir. Aynı yüzyılda Türkler'in Hind Okyanusu'nda ve bu okyanusa bağlı denizlerdeki faaliyeti hakkında da epey yayın yapılmıştır. Ancak, denizcilerimizin Atlas Okyanusu'ndaki seferleri pek az bilinmektedir. Hattâ Türk kaynaklarında, bu konuda hemen hemen hiç bir ciddi bilgi yoktur. Atalarımızın, Atlantik'teki seferlerini ancak o devrin Avrupa kaynaklarından öğreniyoruz. Bu hususta İngiliz kaynakları, başta gelmektedir.

Bazı Avrupa tarihçilerinin «Türk Yüzyılı» veya «Kanunî Süleyman Yüzyılı» dedikleri XVI. yüzyılda Türkiye, bir cihan siyaseti takip etmiş, dünyanın hemen her tarafıyla ilgilenmiştir. Bu ilgi, biraz azalarak, XVII. yüzyılda da devam etmiştir. Ancak, İtalyan devletleri gibi bir Akdeniz devleti olduğu için, açık denizlere, İspanya, Portekiz, İngiltere, Fransa, Holanda gibi Atlantik devletleri derecesinde ilgi duymamıştır. Esasen, Atlantik ile Pasifik, Fas ile Malaya arasında yayılan bir imparatorluğun küçük topraklara sığınmış Batı Avrupa devletleri gibi, dış ülkeler edinmeye ihtiyacı yoktu.

Bununla beraber Osmanlı Türkleri, Amerika'nın keşfi tarihinden başlayarak, Atlas Okyanusu'na ilgi duydular. Piri Reis, XVI. yüzyılın ilk yıllarında, Amerika'dan bahsetmiş, hattâ iki büyük Amerika haritası çizmiştir. Arzın yuvarlak olduğunu Türk bilginleri arasında ilk defa ileri süren Piri Reis'in Amerika haritaları, aynı yıllarda Avrupa'da çizilen Yeni Dünya haritalarından çok daha doğrudur.

Bütün Batılı bilginler, bu noktada birleşmişlerdir.

Barbaros Hayreddin Paşa da, Yeni Dünya ile ilgilenmiştir. Kapdân-ı deryâ atanmak üzere, devrin sadrazamı Dâmad İbrahim Paşa ile görüşmek için Haleb'e gittiği zaman, Türk imparatorluğunun kudretli başbakanına, Amerika'ya, İspanyollar gibi deniz seferleri yapılmasını teklif etmiş, fakat Paşa, buna lüzum görmemiş ve izin vermemiştir. Bu yıllarda henüz İngilizler bile Amerika seferlerine başlamamışlardı.

Gene Barbaros Hayreddin Paşa, dikte ettirmek suretiyle yazdırıldığı «Gazavât» adlı hâtıralarında, Türkler'in «Sebte Boğazı» dedikleri Cebelitârik Boğazı'ndan çıkarak Atlantik'e açıldığından birçok defalar bahseder. Hattâ 1535 ağustosunda Cadiz Körfezi'ne çıkmış, Portekiz'in Atlantik üzerindeki güney limanı olan Faro'yu bombardıman etmiştir.

Sinan Reis, Ahmedoğlu Aydın Reis, Kazdağlı Sâlih Paşa, Turgut Paşa gibi Barbaros'un yanında yetişen en tanınmış Türk amiralleri, birçok defalar Atlantik'e çıkmış, İspanya, Portekiz ve Fas'ın, bu okyanus kıyılarındaki limanlarına seferler yapmışlardır. Fas, önce Sâlih Paşa, yüzyılın sonlarında da kesin olarak Ramazan Paşa tarafından fethedilince, esasen Türk imparatorluğunun sınırı da Atlas Okyanusu'na dayanmıştır.

Murad Reis'in XVII. yüzyılın ilk yarısındaki Atlantik seferleri pek ünlüdür ve Batı edebiyatında derin etkiler yapmıştır. Murad Reis, 1617'de, Portekiz'in Afrika açıklarında bulunan, nefis şaraplarıyla ünlü Madeira adasını zaptetmiş, 1200 esir

olarak, üssü olan Cezâyir'e dönmüştür. Aynı amiral, daha 1585'te, İspanya'ya ait, Afrika açıklarındaki Kanarya takımadalarının en kuzey-doğuda olanını, Lanzarote adasını zaptetmiş, 300 esirle Cezâyir'e dönmüştü. Sonradan Murad Reis, faaliyet ve teşebbüs alanını çok genişletmiş, Kuzey Atlantik'e seferler düzenlemiştir.

MURAD REİS İZLANDA'DA

Murad Reis'in seferlerinin en ünlüsü, 12 kadirgadan müteşekkil bir filo ile yaptığı 1627 İzlanda seferidir. Manş Denizi'nden Kuzey Denizi'ne geçerek, Danimarka ve Norveç kıyılarını bombardıman eden Türk amirali, 1627 yılının 20 haziran günü, Kuzey Kutup Dairesi'ne erişerek, İzlanda kıyılarına demir atmıştır. Türkler, 16 temmuza kadar tam 26 gün İzlanda'ya hâkim olmuş, 400 esir ve büyük ganimetle 12 ağustosta Cezâyir'e dönmüşlerdir. 5 000 km.den uzun olan İzlanda - Cezâyir dönüş yolu, 27 günde alınmıştır. Bu seferde Türkler'e esir düşüp Cezâyir'e getirilen Olaf Egilson adındaki râhip, sonradan kurtularak İzlanda'ya dönmüş ve Murad Reis'in seferini İzlanda dilinde bir kitap halinde kaleme almıştır.

İzlanda'ya, Ali Biçin Reis de bir sefer yapmış ve 800 esirle Cezâyir'e dönmüştür.

Daha sonra Türk denicileri, Newfoundland adasına ve Kanada'nın Labrador ve St. Lawrence kıyılarına seferler yaparak Amerika'ya erişmişlerdir. Daha güneye, Virginia kıyılarına da inmişler, hattâ Virginialı çok güzel bir İngiliz kızını ele geçirerek, İstanbul'a, padişahın haremine yollamışlardır. Türkler'in Karayib Denizi'ne yaklaştığını gören bu denizdeki İspanyol korsanları çok telaşlanmışlar ve her yıl elde ettikleri ganimetten Cezâyir'e belirli bir pay göndermek suretiyle, Türk denizcilerinin Antiller'e gelmesini önlemişlerdir.

Bu seferleri, Türk deniz kuvvetlerinin «korsan» dene sınıfı yapıyordu. Bu kelime, bugün anladığımız mânada olmayıp, deniz kuvvetlerine bağlı komando sınıfına verilen addı ve kara ordusundaki akıncı sınıfına karşılıktı. Akıncı ve korsanların hareketlerinin gayesi, düşmanın iktisadî ve mânevî gücünü yok etmektir.

1674'te bir Türk filosu, Lizbon önlerine gelmiş, Portekiz başkentinin üzerinde bulunduğu Tajo halicindeki büyük bir Portekiz savaş gemisini, Lizbonlular'ın gözleri önünde zaptetmiştir. 1693'te İberyaya yarımadasının kuzey-batı ucu olan Finisterre Burnu açıklarında bir Türk filosu, gene bir Portekiz savaş gemisini ele geçirmiştir. 1695 ocağında, Ali Baba'nın ku-

mandasındaki başka bir Türk filosu da, St. Vincent Burnu açıklarında 36 toplamücehhez bir Holanda gemisini zaptetmiştir.

Bu suretle, Osmanlı devletiyle savaş halinde bulunan devletlerin deniz ve iktisat gücü, korsan sınıfı sayesinde, geniş ölçüde hırpalanmıştır. 1613-1621 yılları arasındaki 8 yılda yalnız Cezâyir limanına ganimet olarak 936 Avrupa savaş ve ticaret gemisinin getirildiği hatırlanırsa, yapılan işin çapı hakkında bir fikir edinmek mümkün olur.

BRISTOL KANALI'NDA TÜRK KORSANLARI

Yazımı, İngiltere ve İrlanda'ya yapılan Türk seferlerinden de biraz bahsetmek suretiyle bitirmek istiyorum. 1625'te Türkler, Bristol Kanalı üzerindeki Lundy adasını ele geçirerek burasını, Kuzey Atlantik'teki 30-40 kadirgadan müteşekkil filolarının üssü haline getirmişlerdir. İngiltere Kralı I. James ve oğlu I. Charles'ın bütün gayretlerine rağmen, İngiltere kıyılarının sadece 10 km. ötesinde olan bu ada, Türkler'den geri alınamamış, bu yüzden birçok İngiliz amirali, kral tarafından azledilmiştir. Bu suretle, İngiltere'nin Bristol, Plymouth, Southampton, İrlanda'nın Cork ve Baltimore gibi limanları, Türk korsanları tarafından birçok defalar vurulmuş, Atlantik ortasında yüzlerce İngiliz, İspanyol ve Holanda gemisi ele geçirilmiştir. Yalnız 1627 ağustosunda, 10 gün içinde 27 İngiliz gemisi, Türkler tarafından zaptedilmiştir. 19 haziran 1631 gecesi İrlanda'nın Baltimore limanının Türk korsanları tarafından zaptı, derin etkiler yaratmış, bu olayı ünlü şair Thomas Ussborne Daways, 56 mısralık uzun bir şiir yazara terennüm etmiştir.

ON BİR AYDA, YEDİ DERYÂ GEÇEN, ŞAİR TÜRK LEVENDİ

Türkler'in Atlantik seferleri, Türk halk şiirinde de mâkesini bulmuştur. İşte Murad Reis'in bir kral kızını esir ettiği, Akdeniz'in hasretiyle ağladığı, on bir ay içinde yedi deniz geçerek yaptığı bir Atlantik seferinin, sefere katılan bir Türk levendi tarafından şiir diline getirilişi:

*On bir ay oturdum bir han içinde
Yedi deryâ geçdim bir gün içinde
Rabbim bize kismet eyle karayı
Evvel karayı da sonra sılayı*

*Akdeniz üstünde sünbüllü dağlar
Murad Reis oturmuş dümende ağlar
Kral kızı karşısında başın bağlar
On bir ay dedik de göründü dağlar*